

U tijeku petogodišnjeg izlaženja našega časopisa *Fluminensia*, članovi Filološkog odjela Pedagoškog fakulteta objavili su više knjiga iz različitih filoloških područja. Uredništvo smatra da je potrebno predočiti ih kritički i u našem časopisu. Ima više razloga za to, a važna su dva: prvo, da se i putem knjiga vidi rad članova Filološkog odjela u Rijeci, i, drugo, da zabilježba o njima bude poticaj za buduće slične nakane.

Darko Gašparović:

KAMOV, APSURD, ANARHIJA, GROTESKA

Omladinski kulturni centar, Biblioteka Znaci, Mala edicija, knjiga 33, Zagreb 1988.

Zanimanje za osobu Janka Polića Kamova traje promjenljivo i raznoliko još od njegove prerane smrti 1910. g. Usporedno sa zanimanjem za Kamovljevu osobu kreću i kritičke prosudbe o njegovu djelu, ne računajući one tiskane još u vrijeme njegova života (Parmačević, Galović, M. Marjanović, Matoš i dr.), pa već koncem lipnja 1913. Vladimir Čerina zgotovljava u Firenzi prvu opširniju studiju o Kamovu i te je godine tiska u Rijeci. Osim Čerinine do današnjih dana bilježimo još tri opsežnija rada o J. P. Kamovu: Radenta Zonta, *Janko Polić Kamov, L'uomo e lo scrittore*, Padova 1942; Bruno Popović, *Ikar iz Hada. Janko Polić Kamov*, monografska studija, Zagreb 1970; Uglješa Kisić, *Gorčine i katarze: Život i djelo Janka Polića Kamova*, Sarajevo 1985.

Ako bismo odgovorili na Čerinin moto i Kamovljeve riječi *Hoće li tko pisati studije vrhu mene i vrhu moje zalutale duše?* - rekli bismo - da, ali je pisanje o njegovoj duši i njemu imalo različite pretpostavke i realizacije. Tako je Čerina tumačenju podastro svoj pretežno emociionalni impresionizam, u

Zonte valja primijetiti pozitivistički komparativizam, u Popovića egzistencijalističku filozofsku disperziju, a u Kisića pozitivističke i impresionističke kritičke zasade oduzele su razine ostalim naznakama, stilističkim i kritičkoteorijskim. Zato te studije nisu bile preciznije u književnoteorijskim i sličnim protegama, nego su težile jednodimenzionalnosti kojom se počesto nije mogla obuhvatiti razina cjelovitosti Kamovljeva djela. S druge strane kritički napisi, eseji, itd., o Kamovljevu djelu ili su to djelo segmentirali, uže specijalno promatrali i tako tumačili, ili je pak u zaokruženim zahvatima reducirano mnogo toga značajnoga za interpretaciju Kamovljeva književnoga djela i njegova duhovnog obzora.

Bilo je to navlastito bjelodano pojavom knjige Darka Gašparovića *Kamov, absurd, anarhija, groteska*. Ta studija, ne posežući za raščlambom u spomenutim pristupima, daje odgovor na njih svojom metodološkom strukturom i registrom vlastite analize. Gašparovičeva je knjiga podijeljena u šest odjeljaka. Prvi je *Apsurd, anarhija, groteskno*, drugi *Groteskno u književnosti hrvatske moderne*, treći *Od psovke do skepse (poezija)*, četvrti *Lakrdijaš i smrt (novelistika)*, peti *Ironijska sinteza (roman)*, šesti *Od iskona k ishodu (drama)*. Knjiga još sadrži *Proslav, Literaturu, Registar imena, Registar djela i Bilješku o piscu*.

Prva dva poglavlja smatram veoma vrijednim ne samo zato što su ključni za osvjetljenje

kategorijalnih toposa u pristupu Kamovljevu djelu (pjesničkom, novelističkom, romaneskom i dramskom) već i zato što daju staložen obol sasvim konkretnim književnoteorijskim problemima. Naime, književnoteorijska topika - ali dakako i filozofska, sociološka, psihološka i književnopo- vijesna (primjerice apsurd, anarhija i groteskno) - ponekad se fleksibilno i fluidno shvaćala. Navlastito je to nazočno u književnim pristupima, gdje nije bila razvidna grani- ca između filozofskog, sociološkog, psihološkog i književnoteorijskog. Odnosno, radilo se o bitnim pitanjima što ta kategorijal- na topika u mnogim teorijama znanosti i jest zapravo i kako se veoma složena struktura te topike s teorijskih i ostalih vizura interpretira, definira, specificira i komplementira.

Zanimalo je to Gašparovića komple- mentarno u opisu dijakronijske i sinkronijske razine, napose u pronalaženju najadekvatnije strukture te mnogoznačne topike u pristupu Kamovljevu djelu. S teorijske razine krenuo je Gašparović u sasvim konkretan, i dijakronij- ski i sinkronijski, okoliš Kamovljeva djela i književnoga i onoga što se obično naziva raščlambom duha. Otuda on, nakon teorijskih raščlambi, a na njihovoj osnovi, proma- tra i osnovni suvremene umjetnosti i književnosti - grotesku, možda najizraženiji kategorijalni topos - na oglednim primjenima književnosti hrvatske moderne, na njenoj poetici i na njenim poetikama. Valja, pritom, naglasiti da Gašparović drži i do izostila i do izoleksa tih poetika te njihove globalne komplementarnosti, ne samo zbog pragma- tične strukture tih poetika, nego i zbog prag- matične osnove njegova rada - Kamovljeva književnoga djela, jer je jedino u takvim poetičkim odnosima moguće i obuhvatnije sagle- dati to djelo.

Čvrsta metodološka struktura pokazuje se i u idućim raščlambama toga rada. Naime, tek nakon teorijskog dijela Gašparović žanrovski segmentira Kamovljevo djelo, ali uvijek u

kontekstu postavljenih teorijskih postulata. Tako, iako žanrovski odijeljeno, Kamovljevo djelo dobiva jedinstven raščlambeni tijek.

Liriku J. P. Kamova autor ponajprije sagle- dava u kontekstu pjesništva hrvatske moder- ne, potom glede elemenata Kamovljeva iskoraka iz poetološkog zbira onodobnih hrvatskih i europskih pjesničkih nastojanja. Stanovite strukturne naznake, i na predmet- notematskoj i na formalnoj razini, upućuju na sasvim konkretne relacije prema S. S. Kranjčeviću. Taj odnos u Gašparovićevoj raščlambi pokazuje da se na određenim poe- tološkim razinama može gotovo istodobno govoriti i o Kamovljevu epigonstvu i autohto- nosti. Naime, u mnogim Kamovljevim slabi- jim pjesmama vidljiva je njegova lektira (Kranjčević), ali u onim vrednijima, znanima, Kamov je ne samo autohton, nego (možda i danas) poticajan.

Novelistika J. P. Kamova otvara ponešto složenije strukturne naznake i probleme. U *Historiji jednoga članka* i glasovitu romanu *Istušena kaljuža* Gašparović raščlanjuje nara- tološke izoglose između teksta. Argumentira- no, i prvi put, pokazuje kako se te dvije narativne strukture po svojoj bliskosti odnose međusobno: prva je predložak glasovitu ro- manu, odnosno Kamovljev prozni prvijenac u svojoj narativnoj strukturi ima već indicije kasnijega složenijega proznoga teksta, to jest romaneskna intencionalnost "predviđa" ka- sniju složeniju romanesknu strukturu. Da to nije slučaj samo sa spomenutim tekstom (*Hi- storija jednoga članka*), pokazuje Gašparović i na ostalim primjerima. Novi primjeri domeću i drugačije strukturne posebnosti, uključujući u to navlastito pozornost što je autor pridaje Kamovljevim lakrdijama. Valja uočiti da se tu analiza ne ograničava tek na голу strukturu narativnih veza i realizacija nego ih Gašparović veže i na vrlo indikativne strukture idejnih razina, što su dosad, čini mi se, glede Kamovljeva djela i osobe ponajviše i privlačile pozornost.

Dva su razloga što je Gašparović izdvojio roman *Išušena kaljuža*: prvi je žanrovske naravi, drugi je teorijski i u vezi je s prvim razlogom. Razmatrajući elemente aktancijskog i konstrukcijskog sustava Gašparović ni u tim segmentima ne zaboravlja komplementarne kontekste odgonetavanja smisla Kamovljeva romana kao samostalnog literarnog entiteta, ali i ostalih važnih segmenata njegova opusa i relacija prema hrvatskoj i europskoj prozi.

Poseban je problem u proučavanju Kamovljeva djela njegov dramski opus. Njime se Gašparović počeo baviti prije 15-ak godina i početka mu se nametalo pitanje u kojoj su mjeri dramski tekstovi J. P. Kamova zapravo literatura za čitanje a koliko imaju scenskih pretpostavki. "Razrješenju" toga pitanja pridonose nove kazališne tendencije i u tom svjetlu valja čitati Kamovljevu literarnost i njegovu sceničnost u dramskome opusu. U odjeljku o Kamovljevim dramama Gašparović, uz ostalo, demantira neke tipologije (Čerinine, na primjer) njegovih dramskih tekstova, analizira važnije idejne i formalne poticaje te problematizira pitanje u kojoj mjeri struktura Kamovljeva dramskog pisma može korespondirati sa suvremenošću.

Nedvojbeno, knjiga *Kamov, apsurd, anarhija, groteska* Darka Gašparovića daje dosad najcjelovitiji pristup djelu Janka Polića Kamova. Pritom je ne valja kritički promatrati samo u obzoru proučavanja djela toga *enfant terrible* hrvatske književnosti, već i u obzoru književnoteorijskom i književnopovijesnome. Stoga valja i ovdje, na kraju, naglasiti komplementarnost metodâ i njihovu uspješnu realizaciju u tumačenju Kamovljeva djela.

Milorad Stojević

Goran Kalogjera:

KNJIŽEVNIK U SJENI

Biblioteka "Val", Rijeka 1989.

Tomićevo književno djelo, koje nije malo a ni književno bezvrijedno, nosi nad sobom teško breme Šenoine veličine, od kojeg se, zahvaljujući nekim kritičarima neće nikada ni osloboditi, ako se ne dokaže suprotno. Potaknut najvjerojatnije književnom kritikom koja je većinom bila nesklona Tomiću, a čime se osobno nije složio, Goran Kalogjera se upustio u temeljito "provjetranje" Tomićeva opusa, čiji je cilj literarna rehabilitacija ovoga hrvatskoga književnika 19. stoljeća. Kalogjera je ovu monografiju koncipirao tako da je u nekoliko poglavlja obuhvatio sve aspekte Tomićeva književnog djelovanja - dramsko stvaralaštvo, kritice i pripovijetke, povijesne romane, članke, feljtone i kritike, pjesništvo i društveni roman *Melita*. Autor je čitaocima predočio odnos književne kritike prema književnom djelu Josipa Eugena Tomića, kojoj je u zaključku suprotstavio svoje viđenje ovoga pisca. Imajući na umu mišljenje Miroslava Šicela da do pojave takvih nejedinstvenih stavova i ocjena određenoga književnog opusa ili pojedinih djela dolazi kad je riječ o piscima koji se nisu sami u svom djelu uspjeli ostvariti kao potpune i originalne stvaralačke ličnosti, Kalogjera se ipak žestoko suprotstavio svima onima koji su Tomića vrednovali kao "aristokratskog poľtrona i birokratskog karijerista", "nerodenog dramatika", "Šenoina epigona", "neumjetnika"... Kalogjera ga, naimе, doživljava prvenstveno kao kvalitetnoga književnika. Tome u prilog ističe neosporne literarne vrijednosti Tomićevih romana, prvenstveno *Zmaja od Bosne* i *Udovice*, historijsku pripovijest *Krvavi pir*, komedije *Bračne ponude* i *Zatečni ženik*, pučku dramu *Pastorak*, novele *Na vozu* i *U produženom tečaju*, te izuzetno uspjeli društveni